

УДК 342.951:004.738.5(477)

**Ковалів Мирослав Володимирович**  
*кандидат юридичних наук, професор*  
*Львівський державний університет внутрішніх справ*  
**Kovaliv Myroslav**  
*PhD in Law, Professor*  
*Lviv State University of Internal Affairs*  
ORCID: 0000-0002-9730-8401

**Красницький Іван Васильович**  
*кандидат юридичних наук, професор*  
*Львівський державний університет внутрішніх справ*  
**Krasnytskyi Ivan**  
*PhD in Law, Professor*  
*Lviv State University of Internal Affairs*  
ORCID: 0000-0002-5529-7636

**Петков Сергій Валерійович**  
*доктор юридичних наук, професор*  
*Військовий інститут*  
*Київського національного університету імені Тараса Шевченка*  
**Petkov Sergey**  
*D.Sc. (Law), Professor*  
*Military Institute of*  
*Taras Shevchenko National University of Kyiv*  
ORCID: 0000-0003-4160-767X

**Єсімов Сергій Сергійович**  
*кандидат юридичних наук, доцент*  
*Львівський державний університет внутрішніх справ*  
**Yesimov Serhii**  
*PhD in Law, Associate Professor*  
*Lviv State University of Internal Affairs*  
ORCID: 0000-0002-9327-0071

**Корецька Вікторія Віталіївна**  
*кандидат юридичних наук, суддя*  
*Ківерцівський районний суд Волинської області*  
**Koretska Viktoriia**  
*PhD in Law, Judge*  
*Kivertsi District Court of Volyn region*  
ORCID: 0000-0002-5685-5337

**Явний Олексій Іванович**  
*Львівський університет бізнесу та права*  
**Yavnyy Oleksi**  
*Lviv University of Business and Law*  
ORCID: 0009-0006-5885-2697

DOI: 10.25313/2520-2308-2024-4-9696

## ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЕЛЕКТРОННОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ В УКРАЇНІ

## LEGAL BASIS OF ELECTRONIC IDENTIFICATION IN UKRAINE

**Анотація.** У статті на основі чинного законодавства України та нормативно-правових актів Європейського Союзу розглянуто правові засади електронної ідентифікації в Україні. Об'єктом дослідження є суспільні відносини, пов'язані з правовим забезпеченням ідентифікації в Україні в умовах цифрової трансформації. Предмет дослідження утворює сукупність нормативно-правових актів України та ЄС щодо ідентифікації, положення теоретичних досліджень у цій сфері. Методологічною основою стала система загальнонаукових і приватно-правових методів: аналізу та синтезу, абстрагування та моделювання, спостереження, узагальнення, описи, класифікації тощо. Обґрунтовано системоутворюючу роль правового забезпечення електронної ідентифікації в системі інформаційного права як публічно-правової галузі в умовах розвитку інформаційно-комунікаційного простору. Доведено, що правове забезпечення електронної (цифрової) ідентифікації особи є складовою інформаційної безпеки України. Обґрунтовано ключову роль формування та реалізації політики у сфері інформаційно-комунікаційних технологій щодо електронної (цифрової) ідентифікації на підставі цифрових платформ та Єдиного вебпорталу електронних послуг. Зазначено, що розвиток національної системи електронної (цифрової) ідентифікації на сучасному етапі визначається сукупністю факторів: зростання застосування цифрових технологій; принципи та стратегічні напрями державної політики в інформаційній сфері; діалектика та багаторівневність електронної ідентифікації; пріоритет застосування публічно-правових засобів; подолання розрізненості у застосовуванні організаційно-правових заходів; стратегічна значущість електронної (цифрової) ідентифікації у контексті європейської інтеграції держави; правові проблеми регулювання суспільних відносин, пов'язаних із розробкою та впровадженням цифрових технологій у сфері електронної (цифрової) ідентифікації.

**Ключові слова:** адміністративні послуги, інформаційні технології, встановлення особи, паспорт громадянина, інформаційні платформи.

**Summary.** The article, based on the current legislation of Ukraine and regulatory legal acts of the European Union, examines the legal basis of electronic identification in Ukraine. The object of the study is public relations related to the legal provision of identification in Ukraine in the context of digital transformation. The subject of the study is a set of legal acts of Ukraine and the EU on identification and the status of theoretical research in this area. The methodological basis was a system of general scientific and private law methods: analysis and synthesis, abstraction and modeling, observation, generalization, description, classification, etc. The system-forming role of legal support for electronic identification in the system of information law as a public legal branch in the context of the development of the information and communication space is substantiated. It has been proven that legal support for electronic (digital) personal identification is an integral part of the information security of Ukraine. The key role in the formation and implementation of policy in the field of information and communication technologies on electronic (digital) identification based on digital platforms and the Unified web portal of electronic services is substantiated. It is noted that the development of the national electronic (digital) identification system at the present stage is determined by a combination of factors for: the growth of the use of digital technologies; principles and strategic directions of state policy in the information sphere; dialectics and multi-level electronic identification; priority of using public legal means; overcoming fragmentation in the applied organizational and legal measures; the strategic importance of electronic (digital) identification in the context of the European integration of the state; legal problems of regulating public relations related to the development and implementation of digital technologies in the field of electronic (digital) identification.

**Key words:** administrative services, information technologies, identification, citizen's passport, information platforms.

**Постановка проблеми.** Двадцять перше століття характеризується активним впровадженням цифрових технологій у всі сфери життя. В галузі інформаційних технологій, Інтернету та цифрової економіки, яка активно розвивається, будь-які правові рішення мають високу технологічну залежність від природи та особливостей функціонування технологій, які дозволяють здійснювати більшість процесів віддалено і на основі електронних форм взаємодії. Усі технологічні інновації у цій сфері вимагають правового забезпечення інформаційної безпеки та організації необхідного рівня довіри,

що досягається за допомогою ідентифікації взаємодіючих сторін і об'єктів.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблеми ідентифікації в інформаційному праві досліджуються в працях О.В. Арістової, О.А. Баранова, К.І. Белякова, В.М. Брижка, Р.А. Калюжного, О.В. Копана, В.К. Конаха, Б.А. Кормича, О.В. Коржа, О.В. Кохановської, О.В. Марущака, В.Г. Пилипчука, Р.М. Скриньковського, Н.А. Савінової, М.Я. Швеця і інших. В умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського Союзу та необхідності його удосконалення з ме-

тою забезпечення доступності громадян тимчасово окупованих територій до інформаційних ресурсів України дослідження зазначеної проблеми має науково-практичний характер.

**Мета статті.** Метою статті є дослідити правові засади електронної ідентифікації в Україні.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Національна економічна стратегія на період до 2030 року передбачає розвиток цифрової економіки, що зв'язано з ідентифікацією особи [1]. О. Ярема зазначає, що «ідентифікація, будучи інформаційним процесом, включає сукупність певних етапів, обумовлених метою та предметною галуззю: підготовчий, що включає створення і експлуатацію інфраструктури ідентифікації; реєстрацію суб'єктів і об'єктів ототожнення; доступ до інфраструктури ідентифікації та порівняння даних, що ідентифікують і ідентифікованих даних; оцінку зіставлення і подальше використання результатів ідентифікації. Ідентифікація є юридичним фактом, результат якого породжує, змінює або припиняє правовідносини в інформаційній сфері» [2, с. 382].

Організація електронної взаємодії громадян та органів публічної влади здійснюється органами публічної влади або уповноваженими установами державної електронної ідентифікації. Формування системи державної електронної ідентифікації тісно пов'язане з розвитком правового інституту посвідчення особи. Поступово посвідчення особи набуває комунікативної функції, що забезпечує підтвердження особи учасників різних правовідносин.

В умовах цифровізації різних сфер життєдіяльності суспільства значення комунікативної функції зростає. Держава формує національну систему ідентифікації для автоматизації процесу одержання фізичними особами адміністративних послуг. У міру розширення державної інформаційної інфраструктури система національної ідентифікації починає використовуватися для посвідчення особи у відносинах з іншими особами, а держава є гарантом достовірності ідентифікації для певних правовідносин.

Ідентифікація, здійснювана у межах електронної взаємодії громадян із органами публічної влади, ширше поняття, ніж посвідчення особи. На відміну від посвідчення особи ідентифікація може бути менш надійною залежно від відносин, у яких вона використовується. Навіть залишаючись певною мірою невідомим, громадянин ідентифікується в мережі Інтернет за файлами «cookie», електронною поштою.

Сам факт використання особою державного електронного ідентифікатора дозволить визначити особу в системі обліку відповідного органу публічної влади, проте безпосереднє посвідчення особи здійснюється шляхом звіряння біологічних і фізіологічних даних безпосередньо та за допомогою інформаційних технологій.

У 2011 році Україна приєдналась до Європейського плану дій з електронного урядування на 2011–2015 роки, використання інформаційно-комунікаційних технологій для сприяння інтелектуальному, сталому та інноваційному врядуванню [3].

У 2012 році було прийнято Закон України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» [4]. З початком видачі паспортів громадян України для виїзду за кордон з безконтактним електронним носієм у січні 2015 року, внесення до Єдиного державного демографічного реєстру унікальних номерів записів в реєстр створило технологічне підґрунтя для вирішення проблеми однозначної ідентифікації фізичних осіб в державних інформаційних системах.

Основною особливістю використання Системи ID.GOV.UA (ICEI) онлайн-ідентифікації в Україні є можливість звертатися за адміністративними послугами онлайн за допомогою електронного підпису. Однак зараз спостерігається тенденція до розширення функціоналу ID.GOV.UA (ICEI) ЕСІА та для здійснення інших юридично значущих дій при взаємодії з юридичними особами приватного сектору. Наприклад, для отримання кредитної історії онлайн суб'єкт кредитної історії має право використовувати ID.GOV.UA (ICEI) для власної ідентифікації та підписати заяву про отримання кредитної історії кваліфікованим електронним підписом.

В Україні отримала реалізацію система національної біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства [5]. Здійснення біометричної ідентифікації офіційно прирівнює пред'явлення документа, що засвідчує особу громадянина.

Підхід до системи електронної ідентифікації та посвідчення особи здійснюється централізовано під час створення державою єдиної інфраструктури обміну необхідними ідентифікаційними даними, проте не прив'язаний до документів, що засвідчують особу. Європейський підхід до формування системи електронної ідентифікації ґрунтується на переході до нових форматів документів посвідчення особи: від паперових документів до карток із цифровим чіпом. Зберігається один документ, який може бути використаний для посвідчення особи громадянина у різних відносинах. Зазначене вказано у Регламенті Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 910/2014 від 23 липня 2014 року про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій на внутрішньому ринку та про скасування Директиви 1999/93/ЄС [6].

Деякі з країн Європейського Союзу (наприклад, Австрія) використовують такі документи для ідентифікації громадянина при отриманні державних послуг. Інші країни ЄС зіткнулися з правовими

проблемами під час переходу до використання пластикових карток для ідентифікації громадян у цифровому середовищі, тому використали більш гнучкий підхід країн загального права до електронної ідентифікації громадянина.

Зокрема, частину положень, що дозволяють здійснювати електронну ідентифікацію громадянина з використанням пластикової картки, у Франції було на законодавчому рівні запропоновано у 2012 році, проте було визнано неконституційним. Франція сформувала більш гнучкий підхід до ідентифікації особи з метою отримання державних послуг, заснований на можливості використання сторонніх сервісів. Проте запровадження нового формату пластикових карток посвідчення особи дозволило використовувати карти нового формату для підключення до порталу державних послуг.

У країнах загального права спочатку використовується децентралізований підхід, який передбачає можливість існування кількох документів на посвідчення особи. При переході до централізованого контролю над документами посвідчення особи держави зіштовхуються з опором із боку громадянського суспільства.

Наприклад, у Великій Британії створення єдиної системи документів посвідчення особи було зустрінуто негативно. У правовій літературі, у соціологічних опитуваннях зазначалося, що більше громадяни відчують примус отримання єдиних карт ідентичності у контексті недоторканості приватного життя. На даний момент у Великій Британії передбачені різні види документів, що засвідчують особу громадянина. Однак, пред'явлення таких документів не є обов'язковим у приватних відносинах між громадянами. Наприклад, карти для підтвердження повноліття видаються некомерційною організацією.

Однак, якщо у Великій Британії передбачаються різні способи ідентифікації та участь громадянського суспільства, то децентралізований підхід США заснований на розмежуванні компетенції штатів та федерації. Кожен із штатів самостійно визначав формати видачі документів, що засвідчують особу громадян. Проте терористичні акти 11 вересня 2001 року змінили цей підхід. Конгресом США було ухвалено Закон «Real ID», який встановив єдині вимоги та стандарти до змісту водійських ліцензій.

Розвиток системи державної електронної ідентифікації обумовлено підходом до посвідчення особи, що склався в країні. Посвідчення особи передусім формуванню державних електронних ідентифікаторів. Порядок здійснення ідентифікації та верифікації встановлюється Кабінетом Міністрів України у Порядку ведення Єдиного державного демографічного реєстру та надання з нього інформації, взаємодії між уповноваженими суб'єктами, а також здійснення ідентифікації та верифікації [7].

Ідентифікація, що здійснюється органами публічної влади, має низку додаткових характеристик. По-перше, ідентифікація органом влади завжди є правовим режимом, у межах якого законодавством встановлено обов'язки посадових осіб з достовірним визначенням чи створенням ідентифікатора, що належить окремій особі. Не будь-яка ідентифікація може вважатися правовим режимом, оскільки під час реєстрації в Інтернет-сервісах відповідного обов'язку щодо підтвердження достовірності особи користувача може не бути.

Звідси випливає друга особливість ідентифікації, здійснюваної органами виконавчої — орган виконавчої влади не має права самостійно створювати додаткові ідентифікатори, що мають юридичне значення, якщо таке повноваження не надано їм законодавством.

Чинне законодавство передбачає різні види ідентифікаторів, створюваних органами публічної влади у межах різної компетенції. Наприклад, Державна податкова служба України на підставі Податкового кодексу України надає кожному платнику податків індивідуальний податковий номер, реєстраційний номер облікової картки платника податків (РНОКПП, ІПН), який платник податків зобов'язаний використати при взаємодії з податковим органом. Особливості видачі ІПН визначено наказом Міністерства фінансів України [8].

Територіальний орган Пенсійного фонду України при постановці фізичної особи на облік надає їй персональну електронну облікову картку застрахованої особи [9]. Як ідентифікатори можуть виступати реквізити документів посвідчення особи, а також ПІБ, дата народження. Поряд з тим, ідентифікація, що здійснюється органом публічної влади багатофакторна, включає не лише визначення особи за його ідентифікатором, але зіставлення ідентифікатора з іншими відомостями про особу із залученням довіреної третьої сторони. Зокрема, додаткове підтвердження особи для присвоєння ідентифікатора в Україні потрібне під час реєстрації на Єдиному державному вебпорталі електронних послуг [10].

Посвідчення особи громадянина при реєстрації здійснюється або через використання кваліфікованого електронного підпису, або за допомогою введення коду активації, отриманого при відвідуванні уповноважених центрів реєстрації. У зазначених випадках підтвердження відповідності ідентифікатора громадянину здійснює або акредитований засвідчувальний орган, який видав кваліфікований електронний підпис, або інша установа, яка має статус центру реєстрації. Такий підхід до ідентифікації використовується в країнах ЄС. Введений у 2018 р. сервіс FranceConnect, що використовується як єдина платформа для отримання державних послуг, дозволяє користувачеві ідентифікуватися за допомогою різних сторонніх

сервісів — наприклад, ідентифікаційного сервісу пошти або податкової [11].

У Великій Британії для використання платформ отримання державних послуг в електронному вигляді сервіс GOV.UK VERIFY вказує, що у громадянина повинен бути паспорт або посвідчення водія, однак підтвердження його особи здійснюється окремими організаціями онлайн, які мають право також вимагати відомості про громадянина в банках та інших організаціях, щоб підтвердити інформацію про нього [12].

Перехід до електронної ідентифікації при платформному підході ставить питання не лише про особливості здійснення електронної ідентифікації органами публічної влади, але й про права громадян щодо відомостей, що у сукупності складають їх цифровий профіль. Результатом ідентифікації є створення облікової одиниці в державній інформаційній системі, в якій, крім ідентифікаторів, зберігається й інша інформація, що стосується громадянина.

Право громадянина використовувати обліковий запис у державних інформаційних системах для підтвердження інформації про себе на сторонніх ресурсах можна позначити як право на цифрову ідентичність. Цифрова ідентичність означає ідентифікатори облікового запису громадянина, що підтверджують його особу в інформаційних відносинах як з органами публічної влади, так з іншими учасниками.

Хоча право на цифрову ідентичність безпосередньо не закріплене у законі, на основі чинних положень законодавства можна стверджувати, що зазначене право в Україні сформулося. Воно випливає, зокрема, із статті 28 «Ім'я фізичної особи» Цивільного кодексу України, згідно з якою громадянин набуває цивільних прав та обов'язків під своїм ім'ям [13].

У публічно-правових відносинах право особи на цифрову ідентичність впливає з можливості використання національних цифрових платформ для одержання адміністративних послуг або взаємодії з іншими користувачами платформи, які базуються на нормах Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [14].

Використання чужої цифрової ідентичності може бути кваліфіковане як злочин на підставі статті 362 «Несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї» Кримінального кодексу України, яка передбачає неправомірний доступ до комп'ютерної інформації, на підставі інших статей кримінального законодавства залежно від обставин скоєного злочинного діяння [15; 16].

Право на цифрову ідентичність — це інформаційне право, яке безпосередньо впливає з розвитку

державних і приватних цифрових платформ і є основою реалізації конституційних прав громадян за допомогою цифрових технологій, що отримала назву цифрового громадянства а науковій літературі.

Аналогічний підхід можна зустріти у Франції. У доповіді Національної ради з цифровізації у червні 2020 року, присвяченій цифровій ідентичності та цифровому громадянству, наголошується на здатності цифрової ідентичності забезпечити громадянинові необхідні інструменти для взаємодії з державою та суспільством в інформаційній сфері.

На початкових етапах інституціоналізації право на цифрову ідентичність може бути закріплене у Законі України «Про адміністративні послуги», оскільки надання можливості передачі даних із державних інформаційних систем можна розглядати як окремий вид електронної державної послуги.

Водночас результати проведеного порівняння підходів до посвідчення особи показують, що поняття «цифрового громадянства» і право на цифрову ідентичність передбачає збільшення збору даних органами публічної влади про громадян, можуть сприйматися як такі, що суперечать конституційним правам і свободам.

**Висновки.** Електронна ідентифікація — це істотною умовою електронної взаємодії органів публічної влади та підвладних суб'єктів. Розвиток системи державної електронної ідентифікації пов'язаний з підходом до організації системи посвідчення особи в країні, може надавати громадянам більше вибору в способах посвідчення особи (країни загального права) або організовуватися з урахуванням єдиного підходу до посвідчення особи. Система державної електронної ідентифікації може використовуватися для підтвердження особи учасників невіддільних інформаційних відносин.

Право громадянина вимагати від органів публічної влади надання достовірної інформації про нього невіддільним суб'єктам набуває самостійного характеру (право на цифрову ідентичність), хоча обмежене межами взаємодії органу публічної влади та відповідного приватного суб'єкта. Можливості електронного урядування набувають посилення у зв'язку зі зростанням ролі приватних і державних цифрових платформ в організації суспільних відносин.

Мережеві зв'язки, що вибудовуються на основі цифрових платформ, в системі державного управління призводять до поєднання приватного та публічного методів правового регулювання діяльності органів публічної влади в інформаційній сфері.

Зазначені характеристики діяльності органів публічної влади в інформаційній сфері свідчать про розвиток і зміцнення правового статусу органів публічної влади у трьох напрямках: структурно-функціональному, що враховує особливості формування системи органів публічної влади; щодо

розвитку повноважень органів публічної влади в інформаційній сфері; управлінському, пов'язаному з характером діяльності органів публічної влади.

Постановка дослідницької проблеми дозволяє загально охарактеризувати зміни, що відбувають-

ся. У зв'язку з цим зберігається перспективність більш детальних досліджень державного управління в окремих галузях інформаційної сфери: у сфері зв'язку, реклами, захисту прав споживача, інформаційної безпеки, державних закупівель і фінансів.

### Література

1. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 179 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-п#Text> (дата звернення: 05.03.2024).
2. Ярема О.Г. Правова природа ідентифікації в інформаційному просторі // *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 380–383. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-8/86>.
3. Communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions: The European e-Government Action Plan 2011–2015 Harnessing ICT to promote smart, sustainable & innovative Government (SEC(2010) 1539 final). Brussels, 15.12.2010. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0743:FIN:EN:PDF> (дата звернення: 29.02.2024).
4. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус: Закон України від 20.11.2012 р. № 5492-VI (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text> (дата звернення: 05.03.2024).
5. Про затвердження Положення про національну систему біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 р. № 1073 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-2017-п#Text> (дата звернення: 05.03.2024).
6. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 910/2014 від 23 липня 2014 року про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій на внутрішньому ринку та про скасування Директиви 1999/93/ЄС. 28.08.2014. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984\\_016-14#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_016-14#Text) (дата звернення: 05.03.2024).
7. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного демографічного реєстру та надання з нього інформації, взаємодії між уповноваженими суб'єктами, а також здійснення ідентифікації та верифікації : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.10.2017 р. № 784 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-2017-п#Text> (дата звернення: 05.03.2024).
8. Про затвердження Положення про реєстрацію фізичних осіб у Державному реєстрі фізичних осіб — платників податків : Наказ Міністерства фінансів України від 29.09.2017 р. № 822 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1306-17#Text> (дата звернення: 05.03.2024).
9. Про затвердження Порядку обліку сум, які сплачуються / підлягають сплаті на рахунки Пенсійного фонду України : Постанова Пенсійного фонду України від 27.09.2010 р. № 21-2 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0988-10#Text> (дата звернення: 05.03.2024).
10. Питання Єдиного державного вебпорталу електронних послуг та Реєстру адміністративних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 04.12.2019 р. № 1137. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1137-2019-п#Text> (дата звернення: 05.03.2024).
11. FranceConnect simplifie les démarches de plus de 40 millions de personnes // *FranceConnect* 2024. URL: <https://franceconnect.gouv.fr/> (дата звернення: 05.03.2024).
12. GOV.UK VERIFY // *Government Digital Service (GDS)*. United Kingdom. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/introducing-govuk-verify/introducing-govuk-verify> (дата звернення: 05.03.2024).
13. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 05.03.2024).
14. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19> (дата звернення: 05.03.2024).
15. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 05.03.2024).
16. *Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар. Станом на 10 січня 2024 року* / За заг. ред. Копотуна І.М. Київ : Вид. «Центр учбової літератури», 2024. 888 с.

### References

1. Pro zatverdzhennia Natsionalnoi ekonomichnoi stratehiia na period do 2030 roku: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 03.03.2021 r. № 179 (iz zminamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-п#Text> (date of access: 05.03.2024).